

Kiss Dávid

Az 1947-es békeszerződés katonai részének későbbi megsértése 1947–1956

Magyarország a II. világháborút is a vesztesek oldalán fejezte be. A vereség totális volt nemcsak katonai, hanem gazdasági és társadalmi értelemben is. Az I. világháborúval ellentétben az ország területét nem több szomszédos állam szállta meg, hanem egy birodalom. Akkor a Dunántúl egy része legalább magyar kézen maradt,¹ 1945-ben a teljes ország idegen uralom alá került, ráadásul a környező államok is, Jugoszláviát kivéve, de vele sem volt éppen baráti viszonya Magyarországnak. Az I. világháború utáni békerendszer kidolgozása során nem voltak olyan élesek az ellentétek a győztesek között, mint a második világháború követően. Ekkor egyértelmű nagyhatalmi érdekszférák különültek el, a két nagyhatalom territóriumán belül igyekezett olyan politikai rendszert kiépíteni, amilyen a saját háza táján is volt. Sztálin ezt a jelenséget nevezte korábban a háború megváltozott természetének, vagyis aki elfoglal egy területet, az arra a saját társadalmi-politikai rendszerét is ráerőlteti. De nemcsak a háború, hanem a béke természete is megváltozott ebben a történelmi korszakban. A helyzetből adódott, hogy Magyarország gyakorlatilag alkupozíció nélkül, „két vállra fektetve” volt kénytelen tárgyalóasztalhoz ülni, és elfogadni a diktált feltételeket. Három szomszédunk a győztesek, kettő a vesztesek oldalán került ki a háborúból. Románia abból a szempontból volt jobb helyzetben, hogy sikeres átállást hajtott végre, és megmaradt haderejét szovjet oldalon fel tudták használni. Ugyanakkor a korábbi, Szovjetunió elleni támadásban jóval nagyobb szerepet vállalt, mint Magyarország. A két állam sorsa gyakorlatilag ugyanaz lett, déli szomszédunknál hamarabb és könnyebben valósult meg a kommunista hatalomátvétel, mint Magyarországon. A vesztesek közül Ausztria helyzetét az 1955-ös államszerződés rendezte, ezt követően semleges állammá vált, Németországgal gyakorlatilag nem történt békekötés.²

¹ Trianon katonai következményeihez lásd LIGETI 2021.

² SZAKÁCS–ZINNER 1997: 5–13.

Út a békéhez

A béketárgyalást béke-előkészítés is megelőzte. Ennek során nem a haderő és a fegyverzeti korlátozások, hanem az elcsatolandó területek, a jóvátétel és a kitelepítés, illetve a fogolykérdés képezte a fő csapásirányt. Talán ezért is éppen a katonai rész volt az, ahol a tárgyaló delegációnak minimális korrekciót sikerült érvényesítenie a hadsereg létszámával kapcsolatban, Csehszlovákia ugyanis csupán 40 ezres haderő engedélyezését akarta elérni. Mindennek tükrében érdemes szemlélni az 1947-es párizsi békedelegáció katonai bizottságának tevékenységét, illetve a béke megkötését és annak előzményeit. A béketárgyalások előtt, már 1945. szeptember 12-én a nagyhatalmak tárgyalásokat folytattak Magyarországgal kapcsolatban, 1946. június 27-re született meg a Külügyminiszterek Tanácsának ülésén (KÜMT) a magyar békeszerződés-tervezet utolsó változata, amely a békekonferencia elé került.³

A konferencia 1946. július 29-én kezdődött meg, ennek során a katonai ügyeket külön bizottság tárgyalta. A többihez hasonlóan ez a bizottság is módosításokat javasolhatott, amelyeket a KÜMT hagyhatott jóvá a későbbiekben. A vesztes államok képviselői 1946. augusztus 20-ig tehettek a tervezetükhöz módosító indítványokat. Szeptember 30-án foglalkozott a katonai bizottság a magyar üggyel, ennek során sok vita nem volt, a katonai részt a plenáris ülésen október 12-én fogadták el. Ezt követően ismét a KÜMT-hez került a béketervezet, ekkor már az amerikaiak pontosan szabályozni akarták a szovjet utánpótlást ellátó alakulatok számát, ami végül nem került bele a magyar békébe, illetve az Olaszországból való kivonulásért cserébe a Magyarországról és Romániából történő szovjet csapatkivonást remélték. Mindennek tükrében érthető a hazai, fegyveres szervekkel kapcsolatban folytatott MKP-s politikai taktika, amely szerint kezdetektől fogva igyekeztek minél nagyobb befolyást kialakítani ezekben, illetve saját párthadsereget is létrehoztak. Minderről a későbbiekben lesz még szó. 1946. december 6-án a KÜMT átadta a békék szövegét a szerkesztőbizottságnak. Magyar részről a dokumentumot 1947. február 10-én írták alá, és összel ratifikálta az országgyűlés.⁴

³ FÜLÖP 1994: 46–50; 2018.

⁴ FÜLÖP 2018. A békeszerződés értelmében Magyarországtól három települést csatoltak el, lásd HOLLÓSI 2017.

A béke katonai vonatkozású részei

A magyar békeszerződés III. katonai és ehhez kapcsolódó része végül a következőket tartalmazta. A szárazföldi és légi fegyverkezést, továbbá az erődépítést csak a belső jellegű feladatok ellátásához és a határok védelméhez lehetett igénybe venni. A szárazföldi haderő és a határvédelem, továbbá a flottilla maximum 65 ezer főnyi lehetett. A légierőnél 90 gépet, ezen belül maximum 70 harcit, de bombázót nem rendszeresíthettek, és az említett 65 ezren felül a légierő mintegy 5000 főnyi személyzetet tarthatott. Az említett ötezres szám a harci, a kiszolgáló- és a kezelő-személyzetet is magában foglalta. Az összesen mintegy 70 ezer fős haderő 45 ezer főnyi újonclétszám éves kiképzését biztosíthatta, így a létszáma a népesség létszámának 0,75%-a volt, ennél alacsonyabb, 0,73% volt Olaszországban, magasabb a következő államokban: Románia: 0,78%; Bulgária: 1,09%; Finnország: 1,19%. 1947. január 15-én 11 898 fő volt csupán a Magyar Honvédség létszáma.⁵

A fentiek mellett lényeges volt a szerződés 14. cikkelye is: „Olyan személyzet, amely a magyar hadseregbe és a légierőbe besorolva nincs, a II. számú melléklet szerint meghatározott katonai vagy katonai légi kiképzést semmilyen alakban nem nyerhet.” Tehát az általános jellegű katonai elő- és utóképzés szervezése a haderőn kívül tilos volt. A katonai felkészítés tehát csak a hadseregen belül volt lehetséges, így a más fegyveres testületben szolgálók katonai jellegű kiképzését is csak itt lehetett megoldani.⁶ Ezt a békeszerződésben a következőképpen definiálták:

„Katonai kiképzés alatt a következőket kell érteni: Kifejezetten a hadsereg céljaira szerkesztett vagy átalakított hadianyagok, valamint az ezekre vonatkozó kiképzési eszközök használatának tanulmányozása és gyakorlás, minden olyan felvonulás vagy mozdulat tanulmányozása és végrehajtása, amely harci erőknél csatában végzett mozdulatait tanítja vagy gyakorolja; végül a harcászatnak, hadászatnak és a vezérkari munkának szervezett tanulmányozása.”

Magyarország nem tarthatott atomfegyvert, „saját meghajtású vagy irányított lövedéket” vagy ezek kilövésére használható eszközt. Ekkor, 1947-ben még csak a „V”-fegyverekre és a Sztálin-orgonákra vonatkozott a szöveg. A torpedókról is rendelkeztek, de ez a gyakorlatban Magyarországot nem érintette, folyami aknákat lehetett tartani. A hadiipart csak a fenti kapacitások kielégítésére lehetett használni, német vagy japán licencű hadianyagot nem lehetett gyártani,

⁵ BARCS et al. 1947: 23–25.

⁶ BARCS et al. 1947: 25.

a főlöszleges készleteket át kellett adni a győzteseknek. Mindezek a rendelkezések addig maradtak érvényben, amíg Magyarország a társult hatalmakkal vagy az ország esetleges későbbi ENSZ-taggá válása után a BT-vel erről meg nem egyezik.⁷ Ilyen szerződés stb. nem jött létre. A 21. cikkely tartalmazta a hadifoglyok hazaszállításával kapcsolatban a „mihelyt lehetséges” kitétel, a magyar törekvések ellenére pontos időpontot nem sikerült kialkudni. Minderről a fogva tartó hatalmakkal külön kellett megállapodni, és a hazaszállítás minden költségét az országnak kellett viselnie.⁸ Lényeges volt az is, hogy a szerződés életbe lépését követő 90 napon belül a megszálló hatalmaknak ki kellett vonulniuk, a Szovjetunió a következő erőt hagyhatta az országban: amely „[...] a Szovjet hadseregnek az ausztriai Szovjet megszállási övezettel való közlekedési vonalait fenntartsa”.⁹ Mint tudjuk, ennél azonban jelentősen nagyobb haderőt állomásoztatott az országban.

A békeszerződés hatása a magyar belpolitikára és a külpolitikai irányváltás

A békeszerződés léte a magyar bel- és külpolitikában is változásokat indított el. Előbbivel kapcsolatban pár dolgot emelnék ki: Kovács Béla elrablása, Nagy Ferenc lemondása és az 1947-es manipulált választások. A kommunista hatalomátvétel ezzel magasabb fokozatba kapcsolt, 1948 júniusára a szocdemeket is sikerült bekebelezni. Mindeközben a nemzetközi szintén gyors változások történtek. A korábbi szövetségesekből ellenségek és a korábbi ellenségekből szövetségesek lettek az ezt követő időszakban. 1948-ban Sztálin Jugoszláviával rúgta össze a port, ez az 1948. június 20–22-én Bukarestben tartott KOMINFORM-ülésen csúcsoodott ki, amikor élesen bírálták Tito országát. Ekkor még szinte meg sem száradt a tinta a nem sokkal korábban aláírt magyar–jugoszláv szerződésen, amely a következőket tartalmazta: „A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy nem kötnek olyan szövetséget és nem vesznek részt semmiféle olyan akcióban, amely a másik Magas Szerződő Fél ellen irányul.”¹⁰ Hasonló tartalmú és mintájú szerződést

⁷ BARCS et al. 1947: 25–27. A hadianyagok fogalmát a II. melléklet részletezte: 56–59.

⁸ BARCS et al. 1947: 27–28.

⁹ BARCS et al. 1947: 28.

¹⁰ 1948. évi IV. törvény a Budapesten, az 1947. évi december hó 8. napján aláírt magyar–jugoszláv barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződés becikkelyezéséről.

Magyarország ebben az évben a Szovjetunióval is kötött.¹¹ Ezzel szemben később a helyzet odáig fajult, hogy a magyar és a szovjet haderő támadási terveket készített Jugoszlávia ellen, sőt a déli határon korszerűtlen és rossz minőségű erődrendszert is elkezdtek építeni.¹² A történelem szerencsére nem ismételte meg önmagát, a két állam, Magyarország és déli szomszédja nem keveredett újra egymással fegyveres konfliktusba, de a nemzeti kisebbségek a konfliktust mind a két oldalon megszínlették, hiába rendelkezett a békeszerződés az emberi jogokról, több „délszláv” nemzetiségű személy az 50-es évek elején a Hortobágyon találta magát, és a másik oldalon a vajdasági magyarok helyzete is katasztrofális maradt.¹³ Sztálin diplomáciai háborúja ebben az évben rögtön kétfrontossá vált, 1948 júniusában körbezárták Nyugat-Berlint, ezt követően az amerikaiak légi folyosón oldották meg a terület ellátását. A konfliktus 1949 májusáig tartott, ezt követően viszont Németország jó időre szétszakadt. A helyzetet tovább rontotta, hogy a II. világháborút követően Görögországban, majd öt évvel később Koreában is újabb konfliktusgóc alakult ki.

Ha már a régi „barátokkal” megszakadt a viszony, akkor helyettük újakat kellett keresni. Így került sor ebben az évben a korábbi ellenség és háborús vesztes Magyarország felfegyverzésére és hadiiparának fejlesztésére is. Magyarországhoz hasonlóan a blokk többi államában is ez történt. Érdekes mindebben, hogy Magyarország ezzel bizonyos értelemben a győztesek oldalára került. Hasonló folyamat játszódott le az 1949-ben megalakult NATO oldalán is, ugyanis az NSZK-t 1955-ben felvették a NATO-ba, fegyverzetét ezt követően fejleszthette. Persze igencsak ellentmondásos módon őt békeszerződés nem kötötte, hasonlóan az NDK-hoz, amelyet pedig a szovjetek fegyvereztek fel. A német fegyverkezés azért is érdekes fejlemény, mivel az 1948-as szovjet–magyar egyezménybe is belefoglalták, hogy „Németország” felfegyverkezése vagy támadása ellen – jelen esetben Magyarországnak – mindent el kell követnie.¹⁴ Persze arról ekkor nem volt és nem is lehetett szó, hogy melyik német államot értik ez alatt. Mindez teljesen ellentmondásos helyzetet szült közvetlenül a párizsi békeszerződést követően. A kisállamok szerepe és helyzete is ennek megfelelően változott, függetlenül attól, hogy 1947-ben vesztes vagy győztes oldalon fejezték be a háborút. A változó helyzetből egyedül az NSZK tudott profitálni. A II. világháborút követően kialakult helyzetet a legtalálóbban Andrej Alekszandrovics Zsdanov 1947-es kéttábor-elmélete írta le.

¹¹ 1948. évi XXI. törvénycikk a Moszkvában, 1948. évi február hó 18. napján aláírt magyar–szovjet barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződés beikkléyzéséről.

¹² OKVÁTH 1999: 71–167.

¹³ SAÁD 2004: 13–55.

¹⁴ 1948. évi XXI. törvénycikk.

A szerződésszegés

A haderő létszáma

A haderő létszámát tekintve az 1945-ös fegyverszüneti egyezmény többek között a Németországnak való hadüzenetet tartalmazta és nyolc gyalogos hadosztály felállítását rendelte el, de pontos létszámot nem határozott meg.¹⁵ 1945 májusára közel 42 071 főt fegyvereztek fel szovjet segítséggel és ráhatással. 1945. október 22-én Kondorátov, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEK) katonai szakértője 25 ezer fős honvédséget javasolt, amelyben az 5000 fős határőrség is benne foglaltatott. Október 26-án Vörös János honvédelmi miniszter minderről parancsban intézkedett, de ezt november 15-ig felfüggesztették. Végül 11 898 főre redukálták a haderőt 1947 elejére. Ezzel a kommunistáknak nem tetsző személyek közül többeket el lehetett küldeni.¹⁶

A béke aláírását követően kezdetben még annak szellemében tervezték fejleszteni a hadsereget, 1948-ra „emelték a tétet”, a Pilis-, a Klapka- és a Petőfi-hadrendet dolgozták ki, 1949 októberétől 53 ezer fős haderőt terveztek. 1950. november 1-től a Kossuth-hadrendben már 125 ezer főről esett szó, de a terveket nem sikerült tartani, végül a haderő létszáma 1950-re közelítette meg a békeszerződésben megjelölt maximumot. 1952 őszére már 220 ezer volt a tervezett, 210 ezer főnyi a tényleges létszám.¹⁷ 1953 és 1956 között többszöri, sokszor tervezetlen leépítése valósult meg a hadseregnek, de a forradalom előtt még ez is jócskán meghaladta a békeszerződésben előírt létszámot. Később, 1956-ra 115 ezer fős békelétszámmal számoltak.¹⁸ A forradalmat követően, 1957 elején a haderő létszáma 43 086 főre esett vissza, de ehhez hozzájött a Munkásőrség augusztustól közel 30 ezer fős létszáma is, amelyet a következő évtől további 10 ezer fővel megemeltek. Mivel a pártmilíciában is folytattak katonai képzést, így ez az 1947-es békeszerződést tekintve szabálytalan volt. 1959-ben már 84 033 fő volt a Magyar Néphadsereg állománya, 1967-ben pedig 82 832 katona és további 15 637 polgári alkalmazott. Majd 1971 és 1980 között 114 ezerről 120 ezerre nőtt a békelétszám.¹⁹

¹⁵ Közli: BARCS et al. 1947: 71–72.

¹⁶ OKVÁTH 1999: 22–50.

¹⁷ OKVÁTH 1999: 167.

¹⁸ GERMUSKA 2014.

¹⁹ SZANI 2001: 14, 22; KISS 2017: 312.

A hadiipar, a felszerelés és az eszközök 1956-ig

A haderő létszámának emelkedése mellett a hadiipari kapacitások, a fegyverzet gyártása, a hadianyaggyártás terén is több esetben túllépték a 70 ezer főre engedélyezett mennyiséget. A békeszerződésben maximum 90 repülőgép szerepelt, bombázót nem lehetett rendszeresíteni, ehhez képest 1953-ra összesen 232 db vadászipülőgép, 145 db IL-10-es csatarepülőgép, 85 db bombázó, 38 db szállító és 250 db egyéb repülő alkotta az ekkor már Magyar Néphadseregbe kerestelt haderő légiflottáját.²⁰

1948-tól a katonai kiadások a fentiek tükrében meredeken emelkedtek, 1952-ben a 11 milliárd forintot is meghaladták, ez megközelítette a nemzeti jövedelem egyötödét. Fegyverekből jelentős mennyiséget termeltek exportra is, ezeket vagy szovjet licenc alapján gyártották Magyarországon, vagy a Szovjetunióból importálták. A békeszerződés értelmében a fegyverexport is szabálytalan volt, hiszen csak a saját, maximum 70 ezer fős állományt lehetett volna felfegyverezni. A harcokcsikat és a repülőgépeket importálták, a kézfegyvereket, a lövegeket és a robbanóanyagot itthon állították elő. Csak 1952-ben a következő mennyiséget: gyalogsági fegyverből 26 500 db-ot, 4,6 millió db tűzérési és 236 millió db gyalogsági lőszer, 12 millió db kézigrányt, 9200 tonna lőport és robbanóanyagot.²¹ Mindezzel a párizsi szerződésben meghatározottnál jóval nagyobb haderőt szereltek fel, tehát a békeszerződés ezen pontját is sikerült megszegni. 1953-tól a hadiipar terén is változások történtek, de így is 1956-ban 2 milliárd 446,1 millió forint volt az össztermelés, 252,4 millió volt ebből a hadiipari. Ami egyébként jelentős csökkenés volt, hiszen még 1954-ben is 1183,9 millió forint értékben állítottak elő ilyen termékeket.²²

Szót kell ejteni még az atomfegyverek és a rakéták kérdéséről is. Hivatalosan a szovjetek 1966-ban telepítettek Magyarországra atomfegyvert.²³ A későbbiekben háborús esetben adtak volna át atomeszközt a magyar alakulatoknak, ezeket SCUD-típusú rakétatestekre lehetett volna felszerelni, tehát ehhez a magyar katonák kaptak megfelelő kiképzést.²⁴ A légvédelmi rakétákat a 60-as évektől állították rendszerbe.²⁵ Mindez a 47-es dokumentumban a tiltott saját meghajtású vagy irányított lövedék, illetve hordozó fogalmát mindenképpen kimeríti.

²⁰ BALLÓ 2001: 40.

²¹ GERMUSKA 2014: 516.

²² GERMUSKA 2014: 529.

²³ HORVÁTH–KOVÁCS 2016: 48–131.

²⁴ Az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága 1991. január 30-i ülés. Online: <https://t.ly/J5Si> (2018. augusztus 23-ai állapot szerint.)

²⁵ GERMUSKA 2014: 395–414.

1950 és 1953 között került sor a déli védvonal megépítésére Jugoszláviával szemben. Ez olyan szempontból sértette meg a békeszerződést, hogy ilyen védműre csak abban az esetben volt lehetőség, ha az kizárólag az ország védelmét szolgálta. Ám mivel ezzel együtt a szovjet és a magyar haderő Jugoszlávia ellen támadó hadműveletet is kidolgozott, így ez az objektumrendszer kizárólagos védelmi feladatokon nyilvánvalóan túlmutatott. Egyébként úgy számoltak, hogy egy esetleges háború esetén Jugoszlávia a NATO-val lép szövetségre, ennek során a szovjet támadási tervek a következő irányokkal számoltak: 1. Belgrád, 2. Trieszt, 3. Milánó, 4. München. A védekezésre minimális hangsúlyt fektettek.²⁶ Mindebben természetesen az újdonsült magyar szövetségesre is számítottak volna. A támadó tervek kidolgozása egyébként nem kimondottan a szerződés katonai, hanem bevezető részét sértette, nemcsak Magyarország, hanem a Szovjetunió részéről is, ugyanis ebben Magyarország és a társult hatalmak közötti későbbi jó kapcsolatokról rendelkeztek, ennek alapján a paktum „[...] alapja lesz a közöttük való baráti kapcsolatnak [...]” – szövegezték meg a békeszerződésben.²⁷

Paramilitáris szervezetek

Láthattuk, hogy a békeszerződés alapján katonai kiképzést csak a hadseregben lehetett volna tartani. Ezzel szemben több olyan paramilitáris szervezet is működött az országban, amely ezt a feladatot ellátta. Az egyik legjelentősebb a Szociáldemokrata Párt (SZDP), a Magyar Kommunista Párt (MKP), majd a két párt erőszakos fúzióját követően létrejött Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Rendező Gárdája (RG) volt. A békeszerződés aláírását követően, 1947 elején a szocdemek már mintegy 21, a kommunisták pedig hozzávetőlegesen 24 ezer fős párhadsereggel rendelkeztek. Mindkét szervezet kiképzési tematikája tartalmazott katonai jellegű kiképzést, többek között a lövészetet is. Az MKP esetében tudjuk, hogy pisztolyokkal rendelkeztek, fegyvereiket a pártházakban tárolták. Mindkét alakulatnak volt egyenruhája, a párt rendezvényeinek biztosítása mellett más pártok rendezvényeinek megzavarása, agitáció is a feladataik közé tartozott, továbbá a pártvezetők védelme. A hadsereggel és a rendőrséggel is együttműködhettek, de arra is akadt példa, hogy árvízvédelemben vettek részt. A „pártegyesítést” követően 1949-ben a főváros kivételével felszámolták a szervezetet, majd 1950-ben teljesen megszüntették, tagjai az ÁVH-hoz és a Magyar Szabadságharcos Szövetséghez kerültek át. Fontos kiemelni, hogy a kisgazdáknak hasonló szervezet felállítását tiltották.²⁸ A már

²⁶ OKVÁTH 1999: 72–143.

²⁷ BARCS et al. 1947: 7.

²⁸ KISS 2015.

említett, a forradalmat követően kezdetben 30, majd 60 ezer főssé duzzadt Munkásőrség párthadseregi és egyben milícia mivoltával, katonai képzések tartásával szintén sértette a békeszerződés idevonatkozó szövegét.²⁹

Az RG-k mellett más paramilitáris alakulatok is működtek az MKP befolyása alatt. Ilyen volt a Partizán Szövetség és a Partizánbarátok Szövetsége is, amelyek a háború után alakultak meg. 1947-ben az előbbinek 1400, míg az utóbbinak 36 ezer tagja volt. Utóbbiban katonai elő- és utóképzést tartottak, többek között lövészetet is. A partizánbarátok helyi szervezetei az MKP, később MDP székházaiiban nyertek elhelyezést.³⁰ A két szervezetből alakították meg a Magyar Szabadságharcos Szövetséget (MSZHSZ), amelynek 1948. február 29-én a Zeneakadémián volt a hivatalos alakuló ülése.³¹ Ezt követően először Budapesten és a peremvárosokban, továbbá az üzemekben bizottságokat alapítottak. Lő- és tábori kiképző tanfolyamot indítottak az ifjúsági vezetők részére, mindezt katonai előképzőnek is szánták. Kezdetben fél, majd egymillió fős intézményt akartak szervezni. A „régii illegális elvtársakat” a szervezet partizántagozatába javasolták beléptetni, majd kiképezni pisztoly, gyalogsági fegyver, könnyű gépfegyver, kézigránát, aknavető használatára. A kiképzést alegységszintig tervezték kialakítani. Ugyanakkor az ifjúsági szervezetek válogatott vezető elemeinek, mintegy 4-5000 főnyi középkádernek három hónap alatt revolver és puska használatára történő kiképzését akarták megvalósítani, ugyanakkor századkötelék irányítására is képesnek kellett lenniük.³²

Az MSZHSZ-nek 1948-ban mintegy 42 ezer tagja volt, ekkor a következőképpen látták jelentőségét:

„A Honvédség az ifjúságot rövidebb-hosszabb időre kivonja a termelésből és nagy költségekkel ellátását is fedezi. A Szövetség anélkül, hogy az ifjúságot a termelésből kivonná, szabadság idejében edzve, tanítva igen hasznos technikai és katonai jellegű sportágakon keresztül, kiszélesíti és megkönnyíti a katonai kiképzés munkáját. Azontúl, hogy a Szabadságharcos Szövetség a fenti módon az ifjúság katonai előképzését adhatja, az idősebb korhatár kiképzésének hiányát pótolhatja [sic!].”³³

²⁹ Bővebben: KISS 2017.

³⁰ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) 274. f. 17. cs. 4. ő. e. Nógrádi Sándor: Javaslat az Szervező Bizottsághoz (SZB) 1947. november 24.

³¹ Az Országgyűlés honvédelmi bizottságának ülése, 1990. július 4. Online: <https://t.ly/jjSke> (2017. november 14-ei állapot szerint.)

³² MNL OL 276. f. 55. cs. 16. ő. e. Az SZB 1948. augusztus 10-i üléséről.

³³ MNL OL 274. f. 17. cs. 4. ő. e. Javaslat az SZB-nek a MSZHSZ-ről 1948. május 29.

A katonai előképzés mellett a katonai utóképzés ötlete is felmerült. 1951-től harci túrákat szerveztek, 90 órás alapképzést vezettek be, ennek során a katonai szolgálat valamely formájára készítették fel a tagokat. 1955-ben egy MDP-határozattal az MRSZ-t, azaz a Magyar Repülő Szövetséget egyesítették az MSZHSZ-szel, és létrehozták a Magyar Önkéntes Honvédelmi Szövetséget (MÖHOSZ), ekkor már a légoltalmi, haditechnikai és önvédelmi ismeretek oktatása is napirenden szerepelt. A szervezetben a következő szakosztályokat alakították: motoros-, lövész-, rádiós-, vitorlázó-, motorosrepülő-, ejtőernyős-, vízi, műszaki, lovas-. Ezekbe az alapképzés sikeres elsajátítását követően lehetett belépni. Mindemelllett a légoltalmi ismeretek oktatásával is foglalkoztak.³⁴

A forradalmat követő tisztogatás során 1957-ben Magyar Honvédelmi Sportszövetségként szervezték újjá, ekkor már motorcsónakos- és postagalamb-szakosztály is alakult. Évente a Parlament előtt rendszeresen honvédelmi napokat szerveztek, tartalékos klubokat alakítottak. 1967-ben 16-szor annyi sportolójuk volt, mint egy évtizeddel korábban. A tartalékos utóképzésre is nagyobb hangsúlyt fektettek. 1967-ben egy MSZMP-határozattal³⁵ Magyar Honvédelmi Szövetséggé (MHSZ) szervezték át. 1988-ban például 4000 klubban 300 ezer fiatal vett részt valamilyen tevékenységben. 1990. február 24-én jogutódként Magyar Technikai és Tömegsportklubok Szövetségévé alakult át.³⁶

Összegzés

Magyarország nemcsak a háborút, hanem az azt követő békét is elvesztette. Látható, hogy a szerződés katonai részét a „Szovjetunió nem tartatta be”. Ilyen értelemben képletesen az ország a győztesek oldalára került. A békeszerződés katonai irányszámainak a túllépése a háború után elszegényedett országnak óriási tehertételt jelentett. A kommunista blokk többi országának a sorsa is hasonlóképpen alakult. A nagyhatalmi erőviszonyok és érdekkapcsolatok változása a gyakorlatban szinte

³⁴ SUSA–VÖRÖS 1979: 397–405; MNL OL M-KS 276. f. 69. cs. 38. ő. e. Javaslat a Politikai Bizottságnak. 1956. augusztus 26.; MNL 276. f. 79. cs. 3., 5. ő. e.

³⁵ Az Minisztertanács 1022/1990. (II. 14.) sz. határozata helyezte később hatályon kívül az alapító 1024/1967. (VIII. 8.) sz. kormányhatározatot.

³⁶ Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár (HM KI) 242/02/0502-0503. Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszter 67/1990. sz. intézkedése miniszteri biztos kinevezéséről, 1990. február 21. (HM KI 242/02/0502-0503. Für Lajos: 128/1990. 11. sz. intézkedése, 1990. június 15.; HM KI 352/01-KD1/1 352/1. 0503. Lőrincz Kálmán: A Magyar Néphadsereg parancsnokának 14/1990. sz. intézkedése, 1990. március 14.); Az Országgyűlés honvédelmi bizottságának ülése. 1990. július 4. Online: <https://t.ly/jSke> (2017. november 14-ei állapot szerint.)

azonnal átírta a szerződés jelentős részeit. Igazából csak a határok tekintetében jelentett hosszú évekre biztos alapot a dokumentum, de ez is leginkább annak volt köszönhető, hogy a két tömbnek túlságosan nagy áldozatokat jelentett volna a határok és az érdekszférák megváltoztatása, bár a megmaradt hadműveleti tervekől tudható, hogy adott esetben erre is meglettek volna az elképzelések. Ezzel kapcsolatban lényeges kiemelni, hogy nem a tömbökön belüli határváltoztatás, hanem az érdekszférák kiterjesztése volt a fő szándék.

Felhasznált irodalom

- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) M-KS 274. f. A Magyar Kommunista Párt iratai 1938–1948.
- Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) M-KS 276. f. Magyar Dolgozók Pártja (MDP) 1946–1958.
- Honvédelmi Minisztérium Központi Irrattár (HM KI)
- BALLÓ István (2001): *A Magyar Néphadsereg fejlesztésének fő tendenciái 1948–1953 között*. Budapest: ZMNE.
- BARCS János – CSÁNK Béla – CZEBE Jenő – FAY Béla – SNYDER Árpád – SZABÓ Imre – VIRÁGH Zoltán (1947): *A párisi magyar békeszerződés és magyarázata. Az Atlanti-óceáni alapokmány és a fegyverszüneti egyezmény teljes szövegével*. Budapest: Gergely R.
- FÜLÖP Mihály (1994): *A befejezetlen béke. A Külügyminiszterek Tanácsa és a magyar békeszerződés 1947*. Budapest: Héttorony.
- FÜLÖP Mihály (2018): Az európai békerendezés kezdetei és a magyar béke (1941–1947). In FÜLÖP Mihály (szerk.): *Az elfelejtett béke: Tanulmánykötet a párizsi magyar békeszerződés életbelépésének 70. évfordulójára*. Budapest: Dialóg Campus, 19–55.
- GERMUSKA Pál (2014): *A magyar középgépipar. Hadiipar és haditechnikai termelés Magyarországon 1945 és 1980 között*. Budapest: ÁBTL–Argumentum.
- HOLLÓSI Gábor (2017): *A pozsonyi hídfő. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság tárgyalásai (1947–1949)*. Budapest: VERITAS Történetkutató Intézet – Magyar Napló.
- HORVÁTH Miklós – KOVÁCS Vilmos (2016): *Magyarország az atomháború árnyékában*. Budapest: Zrínyi.
- KISS Dávid: (2015) A Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdája 1945–1948. In UJVÁRY Gábor (szerk.): *VERITAS Évkönyv 2015*. Budapest: Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló, 279–315.
- KISS Dávid (2017): *A Munkásárség története és előzményei*. Budapest: Veritas – Magyar Napló.
- LIGETI Dávid (2021): Az önálló magyar haderő kérdése, valamint Trianon katonai következményei. In UJVÁRY Gábor (szerk.): *„Típortatunk, de el nem veszünk.” Trianon 100 tanulmánykötet*. Budapest: Lorántffy Zsuzsanna Nőegylet – VERITAS, 35–44.
- OKVÁTH Imre (1999): *Bástya a békefrontján. A magyar haderő és katonapolitika 1945–1956*. Budapest: Aquila.
- SAÁD József (2004): *Telepessors*. Budapest: Gondolat.
- SUSA István – VÖRÖS Béla (1979): *A katonai híradás története, tanulmány a híradó hallgatók részére*. Budapest: Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola.
- SZAKÁCS Sándor – ZINNER Tibor (1997): *A háború „megváltozott természete” Adatok és adalékok, tények és összefüggések 1944–1948*. Budapest: [k. n.].
- SZANI Ferenc szerk. (2001): *A Magyar Néphadsereg 1956–1989*. Budapest: ZMNE.